

Kansalaisaloitteen tiedot

Kansalaisaloitteen otsikko

Kaivostoiminnalle RAJAT

Aloitteen päiväys

31.5.2021

Aloitteen muoto

Lakiehdotus

Aloitteen sisältö

Lakialoite malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kiellettyjen alueiden perustamiseksi.

Kaivostoiminnalle RAJAT -kansalaisaloitteen tavoitteena on muuttaa Suomen lainsäädäntöä niin, ettei kaivostoiminta pääse tuhoamaan ainutlaatuisia vesistöjä tai muita arvokkaita luonto- ja kulttuurialueita. Muutos tehdään määrittelemällä alueet, joilla kaivostoiminta ja malminetsintä on kokonaan kiellettyä.

LAKIALOITE:

Lakialoitteen tarkoituksena on määritellä alueet, joilla ei voi harjoittaa malminetsintää tai kaivostoimintaa. Tarkoituksena on turvata pysyvästi ja ylisukupolvisesti alueilla olevat erityisarvot.

Voimassa olevaa luonnonsuojelu- ja muuta lainsäädäntöä on tarkistettava ja muutettava siten, että kaivostoiminnalta ja malminetsinnältä kielletyiksi alueiksi määritellään erityisen arvokkaiden luontotyyppien ja ekosysteemien alueita ja verkostoja sekä EU:n ainoan alkuperäiskansan saamelaisten kotiseutualue.

Uudet alueet määritetään jo olemassa olevien luonnonsuojelualueiden rinnalle. Kaivostoiminnan ja malminetsinnän tulee olla kiellettyä näillä alueilla ja niiden välittömässä vaikutuspiirissä, kuten vesistöjen valuma-alueilla.

Koska kaivostoiminta ei ole mahdollista ilman, että luonnonsuojelualue lakkautetaan, myöskään kaivostoimintaan tähtäävää malminetsintää ei tule sallia luonnonsuojelualueilla tai tässä lakialoitteessa määritellyillä alueilla. Malminetsinnällä voi olla vaikutusta näiden alueiden ja vesistöjen ekologiseen tilaan. Malminetsintäkiellolla tarkoitetaan tässä lakialoitteessa nykyisen kaivoslain (62/2011, 7 §) määrittelemää etsintätyötä, joka kattaa

kaiken etsinnän kaivosmineraalien löytämiseksi riippumatta siitä, millaisin menetelmin työ tehdään.

Uudet malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kielletyt alueet ovat seuraavat:

1. Luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitetut luonnonsuojelualueet (LSL 11-12 § , 17 §, 24-25 §) mukaan lukien
2. Erämaa-alueet (Erämaalaki 62/1991) ja kansallispuistot
3. Kaikki Suomen Natura 2000 -alueet (Luontodirektiivi 92/43/ETY)
4. Luonnonsuojelulailla suojellut luontotyyppien ja lajien kohteet (29 § ja 47 §)
5. Unescon maailmanperintökohteet (Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (19/87))
6. Unescon Geopark -kohteet
7. Saamelaisten kotiseutualue (Laki saamelaiskäräjästä (974/1995 4 § ja Suomen perustuslaki)
8. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston periaatepäättös 5.1.1995)
9. Vesipuitedirektiivin mukaiset hyvän ja erinomaisen ekologisen tilan vesistöt (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/60/EY) yhteisön vesipolitiikan suuntaviivoista) ja vesilaissa (587/2011) määritellyt vesistöt: virtaavat vedet, järvet (VL 1:3 § ja VL 3:2 §)
10. Suomen merialueet ja merenranta-alueet (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, 2 §, 26 c §, 26 d §, 26 h §))
11. Kaikki luokitellut 1-, 2- ja E-luokan pohjavesialueet, jotka on määritelty laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, VMJL 1263/2014) ja siihen liittyvässä valtioneuvoston asetuksessa vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006) luvun 2 a mukaisesti. Pohjavesialueita on säädelty myös vesipuitedirektiivissä (2000/60/EY) artikloissa 1, 4, 7 sekä ympäristönsuojelulaissa (527/2014) 17 §, pohjaveden pilaamiskielto.

Pyydetään eduskuntaa määrittämään kohteittain myös sopivat suojaetäisyydet riittävällä tarkkuudella. Alueet tulee määrittää ympäristönormien mukaan siten, että suojellaan aidosti vesistöjen ekologista tilaa, pohjavesiä, arvokkaita ekosysteemejä ja saamelaisten kotiseutualuetta.

Esitetään siirtymäsäännöstä nykyisille varaus-, malminetsintä- ja kaivos Hankkeille, jotka sijaitsevat tässä lakiehdotuksessa mainituilla alueilla. Siirtymäajan aikana hankkeiden haltijoiden on haettava uutta lupaa siten, että uudessa laissa säädetyt rajoitukset tulevat noudatetuiksi. Siirtymäsäädösvelvoitteella saatetaan entiset ja uudet kaivosalan toimijat yhdenvertaisiksi lainsäädännön säädösten suhteen.

Perustelut

Meidän tulee asettaa kansallisella tasolla kaivostoiminnalle rajat. Suomessa tulee olla kaivoksia tulevaisuudessakin, mutta ei missä tahansa tai millä ehdoilla tahansa.

Suomen perustuslaissa on selkeästi määritelty ympäristö- ja muut perusoikeudet, jotka valtion on turvattava kaikille kansalaisille, myös tuleville sukupolville. Valtio ei saa vaarantaa näitä oikeuksia.

Arvokkaimman luonnon säästäminen kaivostoiminnan vaikutuksilta on välttämätöntä Suomen perustuslain 20 §:n mukaisen ympäristöperusoikeuden toteutumiseksi, kun otetaan huomioon perustuslain vallitseva tulkintakäytäntö. Aloite ei ole ristiriidassa kaivostoimintaan

liittyvien muiden perusoikeuksien kanssa, kuten elinkeinovapaus tai omaisuuden suoja, koska kaivostoiminta on edelleen mahdollista aloitteen rajaamien alueiden ulkopuolella.

Kaivosmineraalien käytössä tulee nykyistä paremmin ottaa huomioon luonnonvarojen kestävä käytön periaatteet sekä tulevien sukupolvien yhtälaiset tarpeet uusiutumattomien mineraalien saatavuuteen ja puhtaaseen luontoon. Nykyinen lainsäädäntö ohjaa kaivosmineraalien ylikulutukseen ja samalla hidastaa kiertotaloustavoitteiden saavuttamista.

Valtioneuvoston 8.4.2021 tekemä periaatepäätös kiertotalouden strategisesta ohjelmasta tukee tätä aloitetta. Ohjelman tavoitteena on vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen kulutusta ja luoda kiertotaloudesta kansantalouden uusi perusta vuoteen 2035 mennessä.

Kiireelliseksi asian tekee se, että sähköautojen akkuihin käytettävien kaivannaisten kysynnän arvioidaan seitsenkertaistuvan vuosina 2021–2030 (Lähde: Bloomberg). EU pyrkii akkumateriaalien omavaraisuuteen, jolloin paineet kohdistuvat etenkin Suomeen, ainoaan jäsenmaahan, jonka kallioperästä löytyy kaikkia tärkeimpiä akkumateriaaleja.

Koska kaivosmineraalien louhinta on näennäisesti halvempaa kuin materiaalien kierrättäminen, uusia kaivoksia perustetaan jatkuvasti lisää. Samaan aikaan kaivostoiminnan pysyviä haitallisia ympäristövaikutuksia säädellessään puutteellisesti. Tuleville sukupolville jäävät perinnöksi kaivostoiminnan ympäristöongelmat monimuotoisen luonnon ja arvokkaiden luonnonvarojen sijaan.

Suomella on velvollisuus turvata arvokkaat ja monimuotoiset ekosysteemit sekä uhanalaisten lajien esiintymisalueet maalla ja vesistöissä luontokadon pysäyttämiseksi. Tämä velvoite perustuu Euroopan unionin biodiversiteettistrategiaan, joka ulottuu vuoteen 2030. Suomi on kesäkuussa 2020 ilmaissut komissiolle tukevansa biodiversiteettistrategian mukaisia tavoitteita saattaa kansallisesti oikeudellisen suojelun piiriin vähintään 30 prosenttia maa- ja vesialueiden pinta-alasta ja tiukan suojelun alueiksi 10 prosenttia maa- ja vesialueiden pinta-alasta.

Suomi on niin ikään todennut kantanaan komissiolle, että tavoitteena tulee olla luonnonvarojen ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä käyttö ja kehitys. Se turvaa paitsi luonnon monimuotoisuuden säilymisen myös tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet ja luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuvat elinkeinot.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, ja Suomi on sitoutunut Lissabonin sopimuksessa turvaamaan saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilymisen. Kaivos Hankkeet vaarantavat saamelaisten luontaiselinkeinoihin perustuvan elämäntavan kansan kotiseutualueella.

Vesistöjen suojelussa tavoitteena on saavuttaa vesistöjen hyvä ekologinen tila vuoteen 2027 mennessä (VN päätös 2015/70 vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmista, vesipuitelidirektiivi VPD 2000/60/EY). Vesistöjen tilaa ei saa heikentää.

Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa 2018 todetaan, että Suomella on luonnonmaantieteellisen sijaintinsa perusteella laaja kirjo eliöiden elinympäristöjä eli ekosysteemejä, joiden suojelutarve kattaa 30 prosenttia pinta-alasta.

Uhanalaisuusarvioinnissa todetaan lisäsuojelun tarpeet muun muassa sisävesissä, ranta-, suo- ja metsäekosysteemeissä. Arvioinnin mukaan luontotyyppien tila ei ole parantunut viimeisen

vuosikymmenen aikana. Monien luontotyyppien kehityssuunta arvioidaan edelleen heikkeneväksi.

Kaikesta Suomen jätteestä 75 prosenttia syntyy louhinnan ja kaivostoiminnan yhteydessä, ja vain prosentti tästä jätteestä kierrätetään (Lähde: Tilastokeskus). Metallimalmikaivosten jätteet, etenkin rikastushiekka ja sivukivi, aiheuttavat vakavan uhkan luonnolle. Rikastushiekka voi sisältää myrkyllisiä raskasmetalleja, kuten elohopeaa, syanidia ja kadmiumia, ja on erittäin vahingollista vesistöille. Esimerkiksi Talvivaaran nikkelikaivoksen vaikutusalueella olevien järvien, kuten Nuasjärven, vesi on pahoin pilaantunut, ja syvänteet ovat lähes elottomia niihin kertyneiden raskaiden suolavesikerrosten ja sen aiheuttaman hapenpuutteen vuoksi. Vesi ei enää kierrä normaaliin tapaan syksyisin ja keväisin, ja tilanteesta uhkaa tulla pysyvä.

Saimaalla ja Päijänteellä, joiden alueille on tehty lukuisia malminetsintävarauksia, happamat ja myrkylliset valuma- ja suodosvedet pilaisivat pysyvästi koko vesiekosysteemin. Pääkaupunkiseudun ja Lappeenrannan juomavesi muuttuisi käyttökelvottomaksi. Lisäksi monet arvokkaat Suomen vastuulla olevat lajit, kuten saimaannorppa, järvilohi ja järvitaimen kuolisivat. Vesistöissä tapahtuvat ekologiset muutokset ovat peruuttamattomia, eivätkä ne ole millään keinolla kompensoitavissa.

Suomessa on 31 kaivannaisaluetta, joihin liittyy riskejä. Osa niistä aiheuttaa jo nyt vakavaa haittaa ympäristölle, osa voi tulevaisuudessa uhata ihmisten terveyttä ja pilata pysyvästi luontoa. EU:n kaivannaisjätedirektiivi (2006/21/EY; EU 2006) velvoittaa jäsenvaltioita selvittämään kaivosalueiden aiheuttamaa vaaraa ja vakavaa haittaa. Suomi on aloittanut selvitystyön vuonna 2020. Jo nyt on nähtävissä, että varsinkin avolouhosten riskienhallinta on puutteellista ja erittäin kallista.

Kaivosmineraalien hinnat ovat herkkiä suhdannevaihteluille, mikä on ollut nähtävissä esimerkiksi Talvivaara-Terrafame-yhtiön heikossa kannattavuudessa. On tärkeää ennakoida kansainvälisten kaivosyhtiöiden ja niiden tytäryhtiöiden kannattavuutta ja mahdollisia konkurssseja, sillä Suomea sitovilla kauppasopimuksilla voi olla kohtalokkaita seurauksia. Esimerkiksi Kanadan ja EU:n välinen taloussopimus CETA tarkoittaa, että Suomen valtio voi joutua korvausvelvolliseksi, mikäli maassa toimivat kanadalaiset kaivosyhtiöt ajautuisivat talousvaikeuksiin kiristyneen lainsäädännön vuoksi.

Luontopääoman näkymätön varallisuusarvo on saatava näkyville kaikessa taloudellisessa päätöksenteossa. On luovuttava sellaisista hankkeista, joiden luonnolle haitallisia vaikutuksia ei voida aukottomasti ehkäistä edes teknologisin keinoin. Suojelemalla luonnon moninaisuutta ja tärkeimpiä ekosysteemejä vähennämme sen haavoittuvuutta ja lisäämme luonnon sietokykyä. Suojelu on merkittävä ja kustannustehokas keino hillitä ilmastonmuutosta ja luontokatoa.

Vastuuhenkilöt

Miisa Mink

Päivi Piispa

Marjo-Riina Alhainen

Heidi Kock

Santtu Hulkkonen

Paula Haikarainen